

VICIA FABA O'SIMLIGINING TABIIY HOLDA UNIB CHIQISH DINAMIKASI

ДИНАМИКА ПРОРАСТАНИЯ РАСТЕНИЯ VICIA FABA В ЕСТЕСТВЕННОМ СОСТОЯНИИ

DYNAMICS OF GERMINATION OF THE VICIA FABA PLANT IN ITS NATURAL STATE

Qodirova Saodat Saidmurodovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Genetika va evolutsion biologiya kafedrası o'qituvchisi

Hozirgi kunda butun dunyoda dukkakli o'simliklarga bo'lgan talabning kundan-kunga ortib borayotganligi sababli dukkakli o'simliklardan Vicia faba o'simligini laboratoriya va ochiq maydonlarda urug' unuvchanligini aniqlash hamda foydali xususiyatlarini o'rganishni talab etadi.

Dukkakli o'simliklar orasida ozuqabop oqsillarga boyligi va sifatli yem-xashak mahsuloti hisoblangan Vicia faba o'simligi alohida ahamiyatga ega. Bu o'simlikning vatani O'rta yer dengizidir. Miloddan avvalgi ming yillardan buyon Falastinda ekilgan [3]. Qadimgi Misrda Vicia faba muqaddas o'simlik hisoblangan, qadimgi Yunonistonda juda hurmatga sazovor bo'lgan. Qovurilgan loviya kukuni yalpiz va sarimsoq bilan birga Bolgariya, Makedoniya, Ukraina, Ruminiya va Moldaviya davlatlarining oshxonalarida asosiy mahsulot va ikkinchi taomlar uchun qadimiy ziravor sifatida ishlatiladi.

Dukkakdoshlar oilasiga mansub yasmiq, no'xat, loviya, marjumak kabi o'simliklar tarkibida uchrovchi eng kerakli moddalar bo'lganligi uchun ozuqaviy qiymati yuqori hisoblanadi. Jumladan, *Vicia faba* L.turi ko'p yetishtiriladigan dukkakli don bo'lib, urug' tarkibida 32-40% oqsil, 56-60% uglevod, 2,5% shakar, 2% ga yaqin yog', askorbin kislota (vitamin C), karotin (provitamin A) va ko'p miqdorda mineral tuzlar, asosan kaliy, kaltsiy, fosfor, magniy, oltingugurt hamda temir elementlari mavjud [2].

Vicia faba L o'simligining urug' unuvchanlik yuzasidan tadqiqotlarni 2022 yil bahor faslining ilk oylarida Chirchiq shahridagi Chirchiq davlat pedagogika universitetining laboratoriya xonasida va tajriba maydonlarida o'simlikning urug' unuvchanligini o'rganildi [4].

Urug'ning unib chiqish dinamikasiga asosan urug'ning yirikligi tuproqning holati ham ta'sir qiladi. Urug'lar ochiq maydonlarda 3-kundan boshlab una boshladi va 6-7 kun davomida unib chiqishi kuzatildi.

Vicia faba o'simligini ochiq maydonlarda unib chiqish dinamikasi.

Loviya barglari murakkab, 1-3 juft bargchalari bor. Gullari yirik, 2-12 bo'lakcha bo'lib, kalta shoxchalar shaklida yig'ilgan, oq rangli, qanotlarida qora baxmal dog'li va dog'siz, xushbo'y, barg qo'ltig'ida joylashgan to'pgullarda yig'ilgan. Oq, binafsha, jigarrang yoki qizil gulli vakillari mavjud.

Gullashi erta boshlanadi: unib chiqqandan keyin taxminan bir oy o'tgach, nam yozda-kuzgi sovuqlargacha davom etadi. O'simlik 2-3 hafta davomida iqlim sharoitiga qarab gullaydi, gullash davri nam va sovuq havoda uzaytiriladi va qurg'oqchilikda qisqaradi. U asosan meva beradigan pastki shohlaridan gullashni boshlaydi. Gullarining ochilish vaqti ob-havoga, ba'zan esa gulning yoshiga bog'liq. Yashil kurtak bosqichidan gulining ochilishiga ikki kun vaqt o'tadi. Ochiq

holatda gul 1-2 kun turadi, keyin yopiladi va so'na boshlaydi. Gullari asal shiraga boy. Asalarilarga ko'p nektar beradi, ayniqsa bulutli va issiq havoda. Bu o'simlik ekilgan maydonlar hisobiga ko'plab sifatli asal olish mumkin. [1]

Urug'lar tinim davridagi yosh embrion o'simlik sifatida aniqlanadi va unib chiqish uchun optimal sharoit tug'ilganda tinim davrini o'tagan urug'lardan yosh nihollar una boshlaydi. Urug'ning unib chiqishi uchun bir qancha tashqi muhit omillari, jumladan kislorod, harorat, yorug'lik va suv kabi omillar juda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga urug'ning o'sishiga ta'sir qiluvchi eng muhim omillardan biri bo'lgan unib chiqish tezligi va tezligiga ta'sir qiluvchi urug'ning kattaligi omili mavjud, unib chiqish tezligi, ekin kuchi va urug'lik quvvati, ularning kattaligiga ko'ra urug'larni tasniflash qishloq xo'jaligida mashhur usullar hisoblanadi

Vicia faba tuzilishi, gullarni ko'taradigan kurtaklar tizimi gullarni o'simliklarda uchraydigan juda ko'p turli xil shakllarning asosiy tarkibiy qismidir. Vicia faba tashqi tuzilishi meva va urug'larni ishlab chiqarishga, shuningdek ekinlarni boshqarishga kuchli ta'sir ko'rsatadi, ikkita juda muhim agronomik xususiyat. O'simliklarning rivojlanishini boshqaradigan genetik tarmoqlarni va ularning har xil turlarda qanday farq qilishini aniqlash o'simlik shakllarining evolyusiyasini va ekin turlarida asosiy me'moriy xususiyatlarni aniqlash imkoniyatini tushunish uchun muhimdir [5].

Gulqo'rg'onning tuzilishi gulqo'rg'onning yuqori qismidagi meristemalarning holati va faolligiga bog'liq bo'lib, gullar qachon hosil bo'lishini, ularning qanchasi hosil bo'lishini va gulqo'rg'onning o'qi bo'yicha nisbiy holatini belgilaydi. Vicia faba rivojlanishining genetik nazorati eng yaxshi ma'lum bo'lgan arabidopsis talii oddiy vicia faba -ga ega, bu erda vicia faba -ning asosiy meristemi to'g'ridan-to'g'ri gullarni hosil qiladi, ular vicia faba -ning asosiy o'qida joylashgan.

Aksincha, dukkaklilar gulqo'rg'onning murakkab turi bo'lib, unda gullar bevosita gulqo'rg'onning asosiy o'qida joylashmaydi, aksincha ular ikkilamchi yoki yuqori tartibli gulqo'rg'onning meristemalari hosil qiladi. No'xat (pisum sativum) yoki medisago trunscutula kabi dukkakli ekinlar bo'yicha tadqiqotlar murakkab loviya infloressenses rivojlanishining genetik nazorati to'g'risida juda yaxshi bilimlarga olib keldi. Bundan tashqari, dukkaklilar uchun genetik va genomik vositalarning o'sib borishi ushbu bilimlarni boshqa dukkaklilarga tezda yetkazish imkonini beradi. Ushbu sharh dukkakli o'simliklarda infloressenses rivojlanishini boshqaradigan genetik tarmoq haqidagi hozirgi bilimlarni tavsiflashga qaratilgan. Shuningdek, ushbu bilimlarni yangi genomik vositalar va resurslardan foydalanish bilan birlashtirish dukkakli ekinlarni tanlashda tez rivojlanishni qanday ta'minlashi mumkinligi muhokama qilinadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Saodat Saidmurodovna Qodirova, Nozigul Panjiyevna Xodjayeva, Baxtiyor Xushbaqovich Amanov VICIA FABAL. O'SIMLIGINING BIOLOGIK XUSUSIYATLARI VA XALQ XO'JALIGIDAGI AHAMIYATI // Academic research in educational sciences. 2022. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vicia-fabal-o-simligining-biologik-xususiyatlari-va-xalq-xo-jaligidagi-ahamiyati> (дата обращения: 01.10.2022).
2. Badina G.V. Dukkakli ekinlarni yetishtirish va ob-havo / G.V. Badin. - L: Gidrometeoizdat, 1974. - 244 b
3. Fasol dietasi [Elektron resurs] // A dan Z gacha vazn yo'qotish uchun dietalar. - M., [201-]. - Kirish rejimi: www.zolotoy-kuvshin.ru/dieti/1322-bobovaia-diet.
4. Fasol // O'rmonetsiklopediyasi: jildda / ch. ed. Vorobieva G.I. - M., 1985.-T. 2- C. 563.
5. Bondar G.V. Dukkakli ekinlar / G.V. Bondar, G.T. Lavrinenko. - M.: Kolos, 1977. - 256 p. 8. Buntova E.A. Dukkakli urug'larning bakteriyalanishining o'simlik unumdorligiga va yuvilgan chernozemning biologik faolligiga ta'siri. // Dissertatsiya konspekti. dis. . qand. s.-x. Fanlar: 06.01.09 / E.A. Buntov. - Novosibirsk, 2002. - 19 p.